

زیادبوونی ئالۆگۆپری بازرگانی و وه به رهینانی چین له عێراق؛ مه ترسی یان ده رفه ت؟

18-02-2024

نووسه ره گان

مه محمود بابان

کورتە : سال به سال ئالۆگۆپری بازرگانی چین له گه ل عێراق رووی له هه لکشان بووه، به مدوا ییه ش گه یشتوو ته نزیکه ی 50 ملیار دۆلار، که زیاتر له دوو له سه ر سیی هه نارده ی عێراق بووه بۆ چین. له به رام به ریشدا، چین له ماوه ی دوو ده یه ی رابردوودا به به راورد به ولاتانی دیکه ی دراوسیی عێراق زۆرتین وه به رهینانی له که رتی وزه و خانووبه ره ی عێراق کردووه.

سال بە سال ئالۇگۆرى بازىرگانى چىن لەگەل عىراق رووى لە ھەلکشان بوو، بەمدوايىش گەيشتوووتە نىزىكە 50 مليار دۇلار، كە زياتر لە دوو لەسەر سىي ھەناردەى عىراق بوو بۇ چىن. لە بەرامبەرىشدا، چىن لەماوہى دوو دەيەى رابردوودا بە بەراورد بە ولتاتانى دىكەى دراوسىي عىراق زۆرتىن وەبەرھىنانى لە كەرتى وزە و خانووبەرى عىراق كىردوو.

لەرۋوئى ئالۇگۆرى بازىرگانيەو، لەنۆ ولتاتانى رۆژھەلتى نۆوھەپاست و باكوورى ئەفرىقا و تەنانت ولتاتانى عەرەبىش لەم ناوچەيەدا، عىراق پىنشتەر لە دووھى رىزبەندىيەكە بوو، بەلام لەم سالانەى دووييدا بوووتە يەكەمىن ھاوردەكار و سىيەمن ھەناردەكار بۇ چىن.

ھەرۋەھا، لەرۋوئى وەبەرھىنانەو لە عىراق، چىن پىش ولتاتانى رۆژھەلتى نۆوھەپاست و ولتاتانى عەرەبى، توركيا و ئىران كەوتوو. لەرۋوئى پرۆژە و سەرمايەو تەوھكو 2023 سەرۋو 34.2 مليار دۇلار وەبەرھىنانى كىردوو.

ئەم ھەلکشانى ئالۇگۆرى بازىرگانيە و زىادبوونى وەبەرھىنانى چىن لە كەرتى وزە و خانووبەرى لە عىراق واىكرد سالى 2019 حكومەتى ئەوكاتى عىراق 8 رىككەوتن و ياداشتنامە لەگەل چىن واژۆ بكات، بەتايىبەتيش لەبوارى پەيوەندى بازىرگانى و بنىاتنانى ژىرخانەو، كە بەمدوايى دەست بە جىبەجىكردنجان كراو.

ئىستا، ئەم پەيوەندىيە ھەم دەرھەت و ھەم مەترسى گەرەى ئابوورى بۇ عىراق تىدايە، چونكە ئابوورى جىھان پەيوەستە بە ئابوورى چىنەو، چ جاي ئابوورىيەكى پىشتەستوو بە داھاتى نەوت و كرىخۇرى وەك عىراق. ھەربۆيەش ھەر گۆرانيك لەو ئابوورىيەدا، گۆراني گەرەش لە ئالۇگۆر و وەبەرھىنانە چىنەيەكە لە عىراق دەھىنيت.

ئالۇگۆرى بازىرگانى و وەبەرھىنانى چىن لەگەل عىراق

بەپى داتاكانى [سەنتەرى بازىرگانى نۆدەولەتى ITC](#) سالى 2023 ئالۇگۆرى بازىرگانى نۆوان چىن و عىراق 49.7 مليار دۇلار، كە 14.3 مليارى ھەناردەكردنى چىن بۇ عىراق و نىزىكە 35.4 مليار دۇلارىش ھەناردەى عىراق بوو بۇ چىن.

ھەرۋەھا، لەماوہى پىنچ سالى رابردوو، بە وردبوونەو لە داتاكانى ئالۇگۆرى بازىرگانى نۆوان چىن و عىراق شتىكى سەرنجراكىش ئەوہى، سال بە سال ھەناردەى چىن بۇ عىراق لەرۋوئى جۆرى كالا و سەرمايەو بەردەوام زىادى كىردوو و گەيشتوووتە سەرۋوئى 100 جۆرى سەرەكى كالا و كەلوپەل، بەلام ھەناردەى عىراق بۇ چىن بەرزى و نزمى زۆرى بەخۆو بىنيو، چونكە ھەناردەكردنەكەى ھەمەچەش نەبوو و رىژەى سەرۋو 95% ھەناردەى عىراق بۇ چىن نەوت و مشتەقاتەكانى بوو.

گرافىك 1 : قەبارەى ئالۇگۆرى بازىرگانى نۆوان چىن و عىراق لە نۆوان سالانى 2019-2023

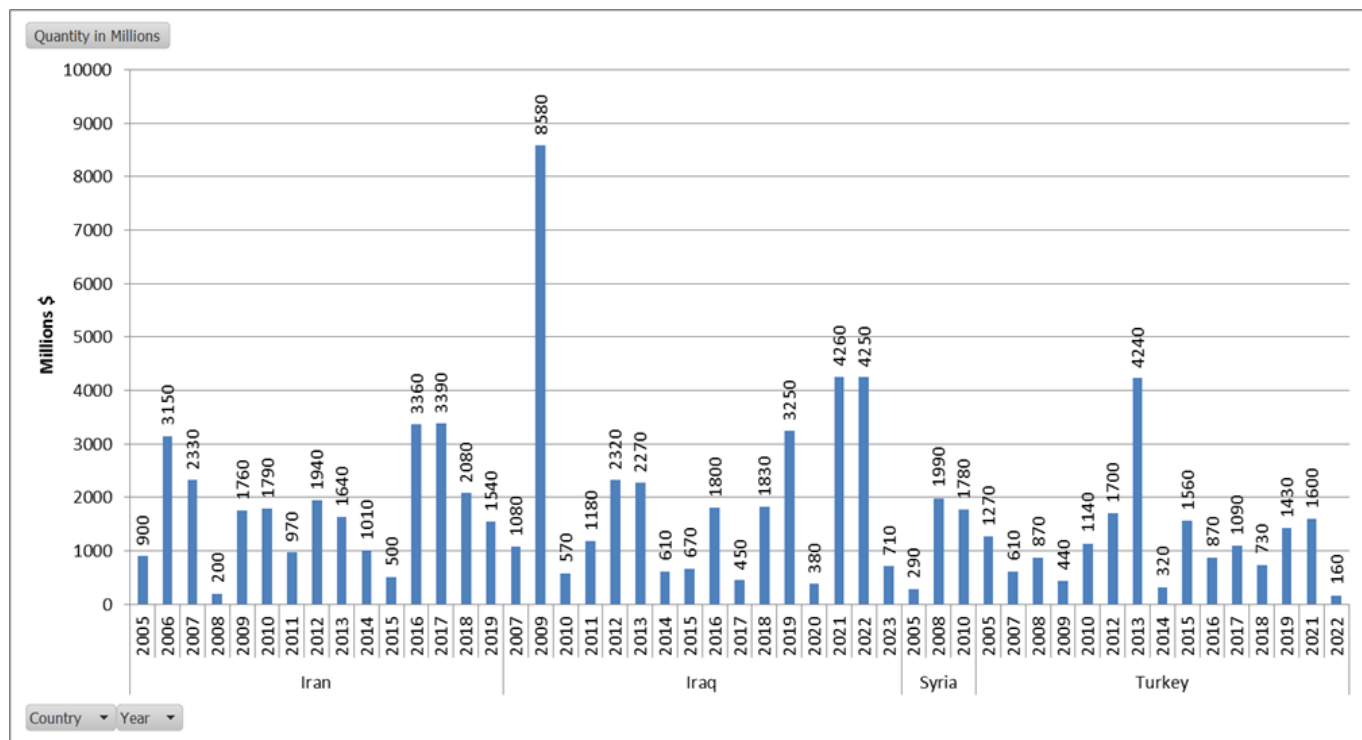
هەروەها، لەرووى وەبەرھێنانەو، بەردەوام كۆمپانیا چینیەکان کە زۆربەشیان كۆمپانیاى دەولەتن شوپنپى خۆیان لە كەرتى وزه و خانوبەرە لە عێراق فراوانتر دەکن. بۆ نموونە لەو پرۆژانەى چين لە عێراق ئەنجامیان داوه، 41 لە بواری وزه بووه کە 31 دانەیان لە كەرتى نەوتى بووه، کە دوايین دانەیان جیگرتنەوێ كۆمپانیاى ئىكسۆن مۆبیل بوو لە بەكێك لە گەورەترین كیلگە نەوتیەکانى عێراق (ویست قۆرنە -1).

لەماوەى دوو دەیهى رابردوو، گەشەى خێرای ئابوورى چين و وەبەرھێنانى چين لە جیھان دا بەشێوەیەكە كەوا گەشتوووتە سەر و 2.4 تریلیۆن دۆلار، واتە نۆوێ ئابوورى ئەلمانیا کە چوارەم گەورەترین ئابوورى جیھان بوو لەسالی 2023 دا. ئەم زیادبوونەى وەبەرھێنانى دەرەكی چين لە رۆژھەلاتى نۆوہرەست لە هەمان ماوەدا گەشتوووتە 250.3 ملیار دۆلار کە ریزەى 13.6% یان 34.2 ملیار دۆلار ی لە عێراق بوو.

راستیەكى دیکەش ئەوێە كەوا وەبەرھێنانى چين لە عێراق پەيوەستە نەبوو بە دۆخە نيوخۆییەكەى عێراقەو وەكو لە ژمارەکاندا دەرەكەوێت، بەلكو بەردەوام رووى لە هەلکشان و زیادبوون بوو، لەماوەى دوو دەیهى رابردوودا سالانە بەردەوام لە نيو ملیار دۆلار كەمتر نەبوو، و، بگرە زیاتریش بوو و سال هەبوو گەشتوووتە سەر و 8.5 ملیار دۆلار.

هەروەها، وەبەرھێنانى چینی بە بەراورد بە وڵاتانى دراوسێ عێراق لەم ناوچەى دا، و، هەرچەندەش چين دوو سال دواتر وەبەرھێنانى لە عێراق دەستپێکردوو، بەلام لەرووى ژمارەى پرۆژە و سەرمايەشەو پێش هەموویان كەوتووتەو وەكو لە گرافیکى دووھەمدا هاتوو.

گرافیک 2: وەبەرھێنانى چين لە توركيا، سووریا و ئێران و عێراق لە نيوان سالانى 2005-2023

كۆتایى

هەلکشانى پەيوەندییە بازرگانیهەکان و زیادبوونى وەبەرھێنانى چینی لە عێراق لەم سالانەى دوايیدا بەزۆرى دەگەرێتەو بۆ ئەو سەردانە پینچ رۆژییەى عادل عەبدولمەهدى و شاندى عێراقى کە واژۆى 8 یاداشتنامە و رێکەوتن لەگەل چين تیدا ئەنجامدرا، کەو ئەوکات لەرووى ژمارەو، ئاماژە بە تەرخانکردنى 10 ملیار دۆلار یان پیدانى 100 هەزار بەرمیل نەوتى رۆژانە لەلایەن عێراقەو بە چين بۆ جییه جیکردنیا دەکرا. هەروەها، **سەرۆکۆهزیرانى ئەوکات** عێراق لەکاتى گەرپانەویدا گوتى یاداشتنامە و رێکەوتنامەکان لەگەل چين بوارەکانى دارایی، بازرگانى، ئاسایش، بنیاتنەو، پەيوەندییەکان و تەکنەلۆژیا، پەرورده و کاروبارى دەرەو "دەگرێتەو.

ھەرچەندە رووداۋەكانى سالى 2019 و سالىنى دواتر لە عىراق واىكرد كەوا بەكردارىي ياداشتنامە و رىككەوتنەكان نەچنە بوارى جىبەجىكردنەو، بەلام كابينەكەى سوودانى بە راگەياندى دەستكردن بە دروستكردنى 100 قوتابخانە لە لاين چينەو بەشىكى رىككەوتنەكەى خستتە بوارى جىبەجىكردنەو و ئەمسال بەكەمىن قوتابخانەى لەو 1000 قوتابخانەيەى كە لەلاين چينەو دروستدەكرىت لە ناسرىيە بەفەرمى كردهو.

لەراستىدا ئەم پەيوەندىيە ئابوورىيە 80 مىليار دۆلارىيە، كە نىكەى 50 مىليار دۆلارى ئالۇگۆرى بازىرگانى و 30 مىليار دۆلارى ۋەبەرھىنانى چين بوو لە عىراق، ئەمەش سەرەراى دابىنكردنى دەيان جۆرى خزمەتگوزارى دىكە لە لاين كۆمپانىا چىنييەكانەو ۋە بۇ عىراق بەتايبەتئىش لە كەرتى نەوت، دوو مەترسى و سى دەرڤەتى بۇ عىراق لىي چاۋەپواندەكرىت:

مەترسى يەكەمىان: جىگەى مەترسىيە بەھۆى نەبوونى فرەچەشنى لە ھەناردەكردنى كالى عىراقى بۇ چين كە تەنيا نەوتى خاۋە، ھەربۆيەش ئەگەر چين بازىرگى ياخود نەوتىكى ھەرزانتىر بۆزىتەو ئەوا يەكسەر ئاراستەكەى دەگۆرىت ۋەكو ئەوئى سالى رابردوودا روويداۋە ھەناردەى نەوتى خاۋى عىراق بۇ چين بەرپۆزەى 9.4% كەمىكرد، بەلام چين سەتان كالى جياۋاز ھەناردەى عىراق دەكات و بەردەوامىشە لە ھەمەچەشنىكردنى ھەناردەكراۋەكانى.

مەترسى دوۋەمىان: پەيوەستبوون و ئالۇگۆرى بازىرگانى لەگەل ۋالتىكى گەورەى ۋەك چين كە لىكەوتەى گەورەى لەسەر ئابوورى جىھان ھەيە، ھەربۆيەش ھەر خاۋبوونەوئەيەك لە گەشەكردنى ئابوورىيەكەيدا روويدات ئەوا كاردانەوئەى راستەوخۆى لەسەر عىراق دەبىت بەھۆى ھاوردەكردنىيەو. بۇ نموونە چاۋەپواندەكرىت لە ئەمسال و سالى داھاتوودا [گەشەى ئابوورى چين](#) روو لە داكشان بىت، ۋەك لە 2024 رىزەكە 4.6% و لە 2028 دا بىتە 3.5%.

ھەرۋەھا، ئەو سى دەرڤەتى ئەم پەيوەندىيە ئابوورى و بازىرگانييە دەخاتە بەردەم عىراق برىتتە لە:

يەكەمىان، دەرگايەكى نوئ بۇ عىراق بۇ مامەلكردن بە دراۋىكى دەرەوئەى دۆلار دەكاتەو ۋە، دەبىتە فرىادەرەسپىك بۇ داھاتى يەك لەسەر سى نەوتى فرۆشراۋى عىراق بە يوان چىنى، بەمشىۋەيە ئەو فشارەى ئەمريكا بۇ گەراندەوئەى داھاتى عىراق كەمتر دەكاتەو.

دوۋەمىان، عىراق دەتوانىت سوود لە ئەزمونىكى نموونەى ۋەك چين لەرووى خىرا گەشەكردنى ئابوورى و گەشەكردنى بەرھەمى نىوخۆى GDP و بەرزكردنەوئەى داھاتى تاكەو ۋەربىگرىت.

سىيەمىان، چين دەستى كارى ھەرزان و دابىنكردنى ئامىر و تەكنەلۆژى و كەلوپەلى ئەلىكترۆنى ھەيە، كە عىراق دەتوانىت سوودى لىۋەربىگرىت بۇ بىياتنانى ژىرخانى ۋالت لە ھەموو كەرتە جياۋازەكاندا بەتايبەتئىش گواستەو، بىياتنانى رىگەوبانەكان، دروستكردنى بالەخانە و نەخۇشخانە و قوتابخانە و ھتد، كە ئىستا عىراق نەك پىۋىستىيەكى زۆرى پىيەتى بەلكو بەدەست نەبوونى ئەم پىداۋىستىيە سەرەكەيانەو دەئالىنىت.